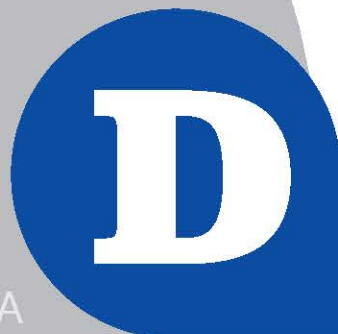

LJUDSKA PRAVA

ProPeace

10. decembar MEĐUNARODNI DAN LJUDSKIH PRAVA

sreda, 10. decembar 2025. | DANAS

Sunovrat

Međunarodni dan ljudskih prava, 10. decembar, u Srbiji se obeležava spektakularno, skoro isto kao i Međunarodni dan bez pantalone u metrou. Srbija do sada nije obeležavala Međunarodni dan bez pantalone u metrou, čudesan događaj koji je započeo u Njujorku 2002. godine, kada dobrovoljci uđu u metro, ponašaju se potpuno uobičajeno, ali nemaju pantalone – samo donji veš. I onda ih svi gledaju i krste se.

U Srbiji možda ima ljudi koji bi u gaćama tog dana ušli u metro, ali od neophodnih elemenata imaju samo gaće, dok im fali metro.

Isto je i sa Međunarodnim danom ljudskih prava – možda bi ga građani masovno i obeležavali da imaju ljudska prava, koja se u Srbiji grade duže od metroa. Tako da Dan ljudskih prava, Srbi i ostalo građanstvo Republike Srbije, obeležavaju samo u gaćama. Mađa ima nekih koji to rade i bez gaća, jer su tako u mogućnosti zbog sveopšteg procvata ljudskih prava u Srbiji gde ti na kraju od prava ne ostane ništa. Čak ni zakonom zagarantovane gaće.

Tako da bi Srbija mogla da patentira Međunarodni dan ljudskih prava u gaćama i Međunarodni dan ljudskih prava bez gaća. Dok bi najbolje bilo da se uvede Međunarodni dan ljudskih prava u beogradskom metrou, gde bi građani slavili ljudska prava koja nemaju, u metrou koji nemaju.

Srbija može uvesti međunarodne dane koji će nadmašiti značaj Međunarodnog dana bez pantalone u metrou i Međunarodnog dana ljudskih prava: Međunarodni dan policajaca koji biju i boli ih uvo; Međunarodni dan aboliranih naprednjaka koji dislociraju vilice; Međunarodni dan gaženja studenata kolima; Međunarodni dan aboliranih vozača koji gaze studente kolima; Međunarodni dan slanja u kućni pritvor svih koji su opasni po VelikogVođu; Međunarodni dan ljudskih prava Gorana Vesića; Međunarodni dan bez mozga na televiziji; Međunarodni dan farbanja građana o obojenoj revoluciji; Međunarodni dan crnih lista i nepodobnih blokadera; Međunarodni dan izbornih crnokapuljaša; Međunarodni dan bugarskih vozova i Međunarodni dan suzavca na fakultetima...

Tako je to u zemlji gde se od Deklaracije o ljudskim pravima više čita Deklaracija sategle za ki-sele krastavce.

Piše **Dragoljub Draža Petrović**

Foto: BETAPHOTO / Dragan Gajić

■ **MILA PAJIĆ**, studentkinja i aktivistkinja organizacije Studenti protiv autoritarne vlasti (STAV)

Sloboda se ne dobija, osvaja se. A za to su potrebni vreme, strpljenje i dobre ideje

strana V

■ **ANKE KONRAD**, ambasadorica Nemačke u Srbiji

Među zabrinjavajućim pojavama bili su napadi na mirne demonstrante i pojedine medije

strana III

■ **SOFIJA TODOROVIĆ**, direktorka Inicijative mladih za ljudska prava u Srbiji

Mladost je lepa i nosi sa sobom nadu, a nadu smo prečesto gubili poslednjih 13 godina

strana VI

INTERVJU

GORDAN BOSANAC, poslanik
Evropskog parlamenta iz grupacije Zelenih

EU ne može natjerati nikoga da raspiše izbore

Prije izbijanja masovnih prosvjeda Srbija je dugo živjela u prikrivenoj, ali dubokoj političkoj i moralnoj krizi više od desetljeća, otkad je Vučić na vlasti, dok je Europska unija – zbog vlastitih geopolitičkih kalkulacija i interesa – davala nerealne pohvale njegovom režimu. Iako sam upozoravao Europsku komisiju da vlada u Beogradu ne zadovoljava temeljne europske kriterije vladavine prava i demokracije, službeni ton u Bruselu bio je popustljiv, a Vučić se predstavljao kao partner koji „isporučuje“. U stvarnosti, korupcija je postala toliko ukorijenjena da je počela odnositi živote, što je na tragičan način pokazao slučaj u Novom Sadu u kojem je poginulo šesnaest osoba. To je razotkrilo sustav bez kontrole, bez neovisnog pravosuđa i bez europskih vrijednosti, dok je vlast u Beogradu istovremeno pokušavala sjediti ne na dvije, već tri stolice: i s Europskom unijom i s Moskvom i Pekingom. Time je Srbija završila u slijepoj ulici iz koje sada traži načine kako izaći i kamo krenuti dalje – kaže u razgovoru za Danas Gordan Bosanac, poslanik Evropskog parlamenta iz grupacije Zelenih.

odnosu na njegovu ratno-huškačku političku prošlost, ili ulogu koju je zauzimao u to vreme kao glavni saradnik osuđenog ratnog zločinca Vojislava Šešelja?

– Nije iznenađujuće. Vučić je nekoliko desetljeća na političkoj sceni, a njegova uloga u politikama Miloševića i Šešelja dobro je dokumentirana. To je sigurno oblikovalo i njegov današnji način vladanja.

■ Evropska komisija jasno je u svom izveštaju naznačila izostanak suočavanja sa prošlošću. Glorifikacija ratnih zločinaca, izostanak sprečavanja negiranja genocida i ostalih ratnih zločina utvrđenih pred međunarodnim i domaćim sudovima.

– Srbija nije prošla kroz pravi proces suočavanja s prošlošću pa mlade generacije zasigurno imaju iskrivljenu sliku o ratnim događajima 90-ih. Opasno je za srpsko društvo da značajan broj ljudi negira genocid u Srebrenici ili ratne zločine prilikom razaranja Vukovara. To jesu teme iz prošlosti, ali nemoguće ih je gurnuti pod tepih jer, kao što vidimo, one se stalno vraćaju i mobiliziraju

Gordan Bosanac

Foto: wikipedia.org / European Union 2024.

ta retorika ne postane dominantna jer će se stvari jako brzo urušiti i izgubiti široku podršku. To je ujedno i test za cijeli pokret kojim će se vidjeti ima li snage da ne poklekne pred još jednim nacionalizmom. Ukoliko dođe do smjene vlasti u Srbiji tada nastupa još teži dio posla: oslobađanje institucija vlasti od utjecaja Vučića i njegovih naprednjaka. To sigurno nije ni jednostavan ni brz proces koji garantira da će institucije Srbije nakon Vučića postati neovisne ili funkcionirati demokratski. Da bi se to ostvarilo potrebno je da se unutar studentske narodne fronte postigne minimalan konsenzus oko definicije tog oslobađanja institucija i dogovori kako će one funkcionirati nakon što se to dogodi. Transicija vlasti i gradnja snažnih i samostalnih institucija dugoročni su procesi, a kako pokazuje povijest Srbije, a i Hrvatske, autokratsko urušavanje institucija nastaje čim se i na tren prestane paziti na njihovu neovisnost te na poštivanje zakona i demokratskih principa.

■ Kako doživljavate i razumete to što studenti neće da sarađuju sa opozicijom, ne žele zajedničku listu na predstojećim izborima i u načelu odbijaju svaku vrstu saradnje?

– Budući da je studentski pokret izrazito heterogen, jasno je da dio njega čine i nacionalisti čija je retorika neprihvatljiva. Ono što je važno jest da

se stranačkim identifikiranjem izgubio zamah „fronte“, za koju sami procjenjuju da ima najviše šanse srušiti Vučića putem izbora. Nažalost svjedočili smo tome da su posljednji izbori pokazali kako razdijeljena opozicija nema imala šanse protiv njega. U prilog takvom razmišljanju idu i zadnja ispitivanja javnog mnijenja koja pokazuju da Vučić i dalje ima podršku značajnog dijela građana Srbije. A kako svi prethodni izbori pokazuju, uz takvu podršku on nimalo ne preže od uplitanja i korumpiranja izbornog procesa. Ali, pitanje je ima li neka buduća studentska lista šanse za pobjedu bez dogovora o koaliciji s anti-vučičevskim strankama. Smatram da u opoziciji svakako ima sjajnih političara i političarki koji već godinama rade u nemogućim uvjetima i bivaju izlagani nevjerojatnim difamacijama. Uvjerem sam da se može naći način da i oni budu bio promijene.

■ Koliko su tačne pretpostavke da EU ne podržava jače pobunu i razloge za demonstracije u Srbiji zato što sa druge strane vlasti, među studentima – nema sa kim da razgovara?

– Kada kažete EU vidimo različite odnose prema prosvjednicima u različitim EU institucijama. Mislim da smo mi u Europskom parlamentu

■ Budući da je studentski pokret izrazito heterogen, jasno je da dio njega čine i nacionalisti čija je retorika neprihvatljiva. Ono što je važno jest da ta retorika ne postane dominantna jer će se stvari jako brzo urušiti i izgubiti široku podršku

sada pokazali jasnu podršku. Ona je sve prisutnija i u Europskoj komisiji, dok u Europskom vijeću sigurno ima disonantnih tonova. Mislim da nije toliko problem ima li EU s kime razgovarati, već je problem u tome što je nejasno tko dolazi nakon Vučića. S druge strane, treba biti iskren i pitati želi li Srbija u EU i tko su sugovornici za nastavak procesa pristupanja? Zadnja istraživanja javnog mnijenja pokazuju da je podrška građana Srbije pristupanju EU ispod 40 posto. Dio te brojke može se pripisati Vućičevoj ciničnoj i kontinuiranoj anti-EU kampanji, unatoč izdašnoj EU novcu koji Srbija prima kroz pretpristupne fondove, kroz fond solidarnosti u vrijeme Covid 19 pandemije i izravna strana ulaganja kompanija iz zemalja članica EU. Drugi dio protivljenju EU sigurno je posljedica snažne, desetljetne dezinformacijske kampanje protiv EU. Osobno bih volio da su i političari i građani Srbije u većini za put prema EU.

■ Može li EU da natera Vučića da raspiše izbore i ukloni Čačlend? Kako taj mehanizam pritiska funkcionise u praksi?

– EU ne može natjerati nikoga da raspiše izbore, ali može imati jasan stav o tome da su izbori moguć način izlaska iz ove krize i dati podršku tom smjeru. EU također može osigurati sredstva i ljudje kako bi se održali poštenu i transparentni izbori. Također, EU može preispitati korištenje EU predpristupnih fondova zemlji kandidatkinji ukoliko postane jasno da zemlja više ne želi biti na europskom putu. Ali čak i u tom scenariju, EU ne smije zaboraviti na one građane Srbije koji uistinu žele u EU. Što se tiče Čačlenda, jedino ako Vučić ne pokuša napraviti neki percepcijski zaokret i simbolično makne Čačlend, bojim da da bi on mogao služiti i u predizbornoj kampanji pa kao takav neće biti uklonjen.

Snežana Čongradin

INTERVJU

ANKE KONRAD, ambasadorica Nemačke u Srbiji

Među zabrinjavajućim pojavama bili su napadi na mirne demonstrante

Ljudska prava su temelj nemačke spoljne politike. Samo tamo gde se poštuju ljudska prava postoji dugoročni mir, pravda i blagostanje. Zato se mi zalažemo širom sveta za poštovanje ljudskih prava. Zbog toga se i bavimo stanjem ljudskih prava u Srbiji, kao evropskom partneru i kandidatu za članstvo u EU – kaže za Danas Anke Konrad, ambasadorica Nemačke u Srbiji.

Kako dodaje, Srbija svojim ustavom, zakonima i institucijama u osnovi ima dobre preduslove i instrumente da garantuje poštovanje i zaštitu ljudskih prava i da pruži pravnu zaštitu kada su ljudska prava ugrožena.

Ključ je u implementaciji. Kao i svuda u svetu, i građani Srbije očekuju institucije koje funkcionišu i u praksi brane njihova prava i slobode, kaže.

Kada pogledamo proteklu godinu, vidimo izvestan napredak u reformama, ali i neke zabrinjavajuće pojave. Među njima su, između ostalog, bili napadi na mirne demonstrante, ali i napadi na novinare i novinare, kao i izlivi nasilja prema onima koji misle drugačije. Ovi incidenti moraju da se bez odlaganja i sveobuhvatno rasvetle, a odgovorni moraju biti pozvani na odgovornost. Mi podržavamo Srbiju u sprovođenju reformi u procesu pristupanja EU koje garantuju poštovanje ljudskih prava. Važan signal je što srpska vlada ističe

volju za pristupanje EU kao strateški cilj Srbije. Napredak na tom putu meriče se i po tome koliko se opredeljenje za zajedničke vrednosti sprovodi u praksi – ističe sagovornica Danasa.

Ljudska prava su temelj društva, osnova za zajednički život. Zato poštovanje ljudskih prava nije samo zadatak vlade. Celokupno društvo ima udela u tome. Često su to volonterske, organizacije civilnog društva koje obavljaju neprocenljiv posao – analiziraju stanje u zemlji, pružaju konkretnu pomoć i savetuju u zakonodavnim procesima. Bilo da je reč o reformama izbornog prava ili zakona o medijima, organizacije civilnog društva mogu dati dragocen doprinos unapređenju ljudskih prava ako im se omogući pristup informacijama i učeske u procesima donošenja odluka. Od toga korist ima celo društvo.

■ Kako ocenjujete situaciju u medijima u Srbiji danas? Imali smo preko stotinu napada na novinare i novinarke u poslednjih dvanaest meseci, kao i pokušaje zatvaranja pojedinih medija koji nisu u službi vlasti.

Slobodni i nezavisni mediji imaju važan zadatak: informišu građane o dešavanjima u zemlji, pomažu da se ta dešavanja razumeju, važan su deo javnog formiranja mišljenja i daju podsticaje za razmišljanje. Kada sve manje

nezavisnih medija može da obavlja svoju ulogu zbog političkog ili ekonomskog pritiska, celo društvo trpi.

Zato je žalosno što najnoviji izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije konstatuje korake unazad kad se radi o slobodi medija i zaštiti novinara. Novinarke i novinari treba da su u stanju da rade svoj posao bez straha od represalija ili napada.

Ipak, postoje i mnogi pozitivni pomaci. U novembru sam imala priliku da razgovaram s mladim novinarkama i novinarima na forumu Brave New Media ovde u Beogradu. Tu konferenciju organizuju Akademija Dojče Vele i OEBS uz podršku Nemačke. Okupilo se preko 300 mladih novinara iz 20 zemalja da se umreže i unaprede svoje veštine. Mnogi od njih suočavaju se sa sličnim izazovima i ovde mogu učiti jedni od drugih – kako funkcioniše profesionalno i objektivno izveštavanje, kako pokrenuti i održati sopstveni medij, te koji mehanizmi zaštite postoje.

I EU, zajedno s nama, preko GlZ-a i drugih partnera podržava razvoj profesionalnih i nezavisnih medija u celom regionu Zapadnog Balkana.

■ Podaci kažu da je u proteklih 14 godina preko 430 žena izgubilo život u porodičnom nasilju. Institucije čute na prijavu nasilja nad ženama, to je očigledno. Kako vidite za konske odredbe koje se bave ovim zločinima?

– Važno je da otvoreno govorimo o nasilju nad ženama. Od 25. novembra, Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, traje kampanja Ujedinjenih nacija „Orange the World“, u kojoj učestvuju i Nemačka, mnogi naši međunarodni partneri te brojne institucije i organizacije civilnog društva ovde u Srbiji.

Ključnu ulogu ima Istanbulska konvencija Saveta Evrope, koju su potpisale i Srbija i Nemačka. Ona obavezuje državu potpisnice da po službenoj dužnosti postupaju protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja. Jer nasilje često vrše članovi porodice ili sadašnji i bivši partneri. Zato državne institucije moraju aktivno delovati, čak i kada žrtva povuče izjavu ili krivičnu prijavu. Ciklus nasilja i zlostavljanja mora biti prekinut.

Srbija ima čvrstu pravnu osnovu Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici iz 2016. I Strategijom za borbu protiv

I EU, zajedno s nama, preko GlZ-a i drugih partnera podržava razvoj profesionalnih i nezavisnih medija u celom regionu Zapadnog Balkana: Anke Konrad

Foto: Miroslav Fekić / A4Images

rodno zasnovanog nasilja 2021–2025, koja stavlja akcenat na prevenciju. Ključno je jačati svest i osposobiti nacionalne institucije da zaustave nasilje nad ženama. U tome se angažujemo kroz nemačku razvojnu saradnju zajedno s Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog i lokalnim zajednicama u okviru kampanje 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama „Stop Femicidu“. Na primer, GlZ je pomogao gradu Vršku da s lokalnim institucijama uspostavi psihosocijalnu, zdravstvenu i ekonomsku podršku ženama žrtvama nasilja.

Nasilje nad ženama ostaje izazov i 2025. godine i nastavicemo zajedno sa Srbijom da radimo na tome da žene mogu živeti sigurno i samostalno.

■ I druge društvene grupe koje se razlikuju od većine nalaze se u veoma lošem položaju u Srbiji, to pokazuju zvanični podaci. Posebno Romi i LGBTQ+ zajednica. Na koji način se Nemačka uključuje u Srbiju u poboljšanje njihovog položaja i kako biste opisali trenutnu situaciju?

– Ljudska prava su univerzalna – važe za sve ljude bez obzira, između ostalog, na nacionalnost, poreklo, pol, godinu, veru, seksualnu orijentaciju ili rodni identitet.

Zato treba da se odlučno suprotstavimo diskriminaciji i sistemskom isključivanju pojedinih grupa. Upravo Romi to doživljavaju u mnogim evropskim društvima. Najnoviji izveštaj Evropske komisije zato traži novi akcioni plan za inkluziju Roma I nakon 2024. godine. Isto važi i za LGBTQ+ zajednicu i institucionalne uslove za nediskriminaciju i ravnopravnost, gde još mnogo treba uraditi. Društvo može biti uspešno samo ako svi njegovi članovi ravnopravno učestvuju u njemu.

Od 2018. zajedno sa Srbijom radimo na inkluziji Roma i drugih marginalizovanih grupa, između ostalog kroz sprovođenje Strategije za socijalno uključivanje Roma I Romkinja u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine. Veoma važni aspekti su obrazovanje i zapošljavanje. Zato preko GlZ-a i nemačke razvojne banke KfW podržavamo program integracije, obrazovanja i zapošljavanja mladih Roma širom Srbije, zajedno sa Roma Education Fund-om i lokalnim organizacijama civilnog društva i opštinama. Uspostavljen je integrativne socijalne usluge za podršku mladim romskim porodicama i žrtvama nasilja.

■ Svedoci smo i nasilja među decom i maloletničkom nasilja. Kako to komentarišete? To nije samo „srpski“, već globalni problem...

– Datum 3. maj 2023. i jezivi zločin u osnovnoj školi „Ribnikar“ ostaće nam zauvek u bolnom sećanju. To je ekstremni i tužni primer kakve posledice može imati nasilje među mladima, i naše misli su i dalje sa žrtvama i njihovim porodicama. Deca i mladi imaju pravo na sigurno okruženje u kojem mogu razvijati svoju ličnost.

Važno je prepoznati ovaj izazov i odlučno mu se suprotstaviti. Nasilje ne poprima samo fizički oblik – često počinje verbalno ili, sve češće, virtuelno. Upravo je u novembru objavljena studija o nasilju u školama u Srbiji u kojoj je učestvovalo preko 5.000 učenika, roditelja i nastavnika. Studija je nastala u okviru projekta Saveta Evrope i Ministarstva prosvete, uz podršku nemačke Savezne vlade, i završava se nizom preporuka za sve aktere.

Time srpske institucije i škole imaju širok set alata da suzbijaju nasilje u školama i obezbede sigurno okruženje za decu i mlade.

P. D.

Mladost je lepa i nosi sa sobom nadu, a nadu smo prečesto gubili poslednjih 13 godina

Mislim da mladi danas nisu svesni da su na čelu države portparoli i najbliži saradnici ratnih zločinaca tokom ratova devedesetih, odnosno, oni koji jesu, čine jako mali procenat. Ono što je dodatno problematično jeste što i među onima koji jesu svesni, njihov odnos prema tome nije nužno negativan – kaže u razgovoru za Danas Sofija Todorović, direktorka Inicijative mladih za ljudska prava u Srbiji.

Kako dodaje, Inicijativa je radila istraživanje o stavovima mladih u vezi sa pitanjima koja se tiču ratova devedesetih, i tu se jasno može videti da je mišljenje mladih o ovim temama oblikovano dominantnim narativima o tom periodu, a narativi unutar porodice su presudni za formiranje mišljenja.

– Mene ohrabruje činjenica što većina mladih u Srbiji svoje znanje o ovom delu naše istorije ocenjuje kao malo i nedovoljno, uz jasno izraženu potrebu da znaju više. To je jasan prostor za rad i razgovor. Međutim, ono što zabrinjava jeste čvrstina stavova o pojedinim pitanjima koja je prisutna bez obzira na to što ne poseduju dovoljno znanja.

■ **Imaju li svest o tome šta se tokom ratova dogodilo i kakav odnos imaju prema ratnim zločinima i genocidu koje su srpske snage počinile nad drugim narodima? Menja li se nešto godinama unazad, od kada se bavite istraživanjem ovog slučaja?**

– Imaju svest o događajima koji se pominju u njihovim udžbenicima, na televiziji i onome što je deo porodične istorije. Međutim, ta svest, odnosno znanje, u najvećem broju slučajeva je dekontekstualizovano i mahom fokusirano samo na žrtve srpske nacionalnosti. Što samo po sebi ne bi predstavljalo problem da

postoji spremnost da se sagleda prošlost na način koji ne podrazumeva negiranje ili opravdavanje zločina nad nesrpskim stanovništvom, odnosno da je nekako odgovornost princip koji je dominantan u razgovorima o ovoj temi. Veliki je problem atmosfera koja se širi od strane predstavnika naših institucija i ličnosti koje se smatraju intelektualnim autoritetima ili influenserima. To kreira u neku ruku i otpor, odnosno odbijanje da se razgovara, saslušati i ozbiljno razmotre činjenice koje nisu u skladu s tim.

Ali, kako se edukacijom bavim dugi niz godina, postoje pozitivne promene koje se mogu objasniti nekako većom empatijom za različite sukobe koji se dešavaju u svetu, poput rata u Gazi, ali postoje i novi izazovi koji su posledica načina na koji se mladi informišu.

■ **Koliko im je ta tema bitna, u onom delu mladih koji se ne bave negiranjem činjenica tokom ratova?**

– Moje iskustvo je da onog trenutka kada se informišu i odluče da pristupe ovim temama sa mesta empatije i razumevanja, to postaje veoma bitno. Period devedesetih postaje period sa kojim upoređuju sadašnjost, i svaka sličnost koju uoče u njima rađa potrebu da govore o tome na način da se loše stvari ne ponavljaju, a da su mir i demokracija ono što nam je svima najpotrebnije.

I kada kažem bitna, ne mislim da su preopterećeni time, već samo umeju jasno da mapiraju uzroke kako sukoba tako i negiranja. A dodatno, umeju da rezonuju koja je politička i ekonomska korist poricanja i sejanja mržnje za političke elite koje se time služe. Ne mogu da vam opišem koliko je nadahnjujuće gledati ih kako prevazilaze prepreke koje su naučene, a ne stvarne, posebno u

odnosima sa drugim mladim ljudima iz regiona. Način na koji misle i razgovaraju kada imaju znanje kom cilj nije da da isključivo odgovore na pitanja „ko je kriv“ i „ko nas ne mrzi“ je zaista isceljujuć za čitavo društvo, a ne samo za njih.

■ **Glorifikacija osuđenih ratnih zločinaca u ovašnjem društvu bilo je prisutno i pre dolaska Vučića na vlast. Šta je posledica toga četvrt veka nakon petooktobarske revolucije? Možemo li da sumiramo...**

– Bilo je i biće ga još. Jeste predmet osude, i treba da bude predmet osude još dugo dok se ta praksa od strane samog društva ne

boljoj budućnosti drugačije od nas. Mi taj prostor treba da kreiramo zajedno sa njima, to je sinergija. A pitanje za celokupno društvo, a ono glasi: Kako vidimo budućnost i kako želimo dalje sa ove tačke? Dakle, ne koji su koraci sa neke izmišljenje startne pozicije, već sa ove kakva jeste sada. Uvek možemo da kažemo da je sve loše i da će biti još gore, možda nećemo pogrešiti, ali nekada nije poenta da se bude u pravu. Poenta je da mapiramo šta je korak napred, šta su mikropomaci i šta su razlozi za optimizam. To ne znači da nećemo govoriti o problemima, ali znači da ćemo svaku klicu mira koja nikne zalivati brižljivo i da se nećemo stideti da o njoj govorimo.

A na prosek dodajmo propagandnu mašineriju koja ne staje i samo nas zasipa time šta treba da mislimo.

Ne znam da li mu je otela nacionalizam, ali mu svakako jeste uzela status neprikosnovenog zaštitnika i glasnogovornika o ključnim nacionalnim pitanjima. I to je loše za Vučića, što se jasno vidi prema podacima iz poslednjeg Crtinog istraživanja javnog mnjenja.

Meni je važno da kad god se potegne ova tema, podsetim da najveću podršku ljudi studenti nisu generisali preko nacionalizma, već putem poruka i postupaka zbog kojih je plakalo pola Srbije. Deo društva, i to ne mali deo društva, prošao je kroz neku vrstu kolektivne katarze, gledali

Sofija Todorović

Foto: Folter / Milica Vučković

stavi na „stub srama“. Oni koji nisu naučili istoriju osuđeni su da je ponavljaju, na ovaj ili onaj način. Tako ćemo i mi, dok ne odlučimo da lekcije institucionalizujemo.

Ja ne mogu da sumiram ovih četvrt veka, mogu da konstatujem šta je ono što imamo i sa čim treba da radimo. Posledice devedesetih su još uvek otvoreno pitanje, žive ih i oni koji su rođeni mnogo posle tog perioda. Mislam da ne možemo terati nove generacije da nose teret raznih sumiranja različitih generacija. Mogu da slušaju, ali ne moraju nužno da prihvate. Oni treba da grade nove puteve i da zamišljaju korake ka

■ **Postoje brojni navodi o tome kako je i na koji način studentski protest i pobuna „otela“ Vučiću iz ruku glavni manipulativni instrument za vladanje građankama i građanima Srbije – nacionalizam. Kako vidite takva tumačenja?**

– Postoje, ali zar je nama iznenađenje koji su dominantni stavovi u našoj zemlji? Mi smo konzervativna zemlja, ne posebno bogata, sa nedovoljno obrazovanim stanovništvom, gde je dominantan pretežno nacionalistički pristup skorijoj istoriji uz obilje nelečenih trauma iz raznih ratova. To je prosek.

smo i slušali ljubav, zajedništvo, solidarnost, to nam je failo i to nas je, ja mislim, sve okupilo oko studentskog pokreta. I mladost, to nas je pokrenulo. Mladost je lepa i nosi sa sobom nadu, a nadu smo prečesto gubili poslednjih 13 godina.

■ **Takođe, upravo ti nacionalistički tonovi u studentskoj pobuni i karakteru protesta meta su brojnih kritika. Kako objašnjavate takav fenomen?**

– Meni ti tonovi nisu fenomen, oni su očekivani jer to jeste realni prikaz našeg društva. Fenomen su mi ljudi koji su mislili da će sve ovo proći bez

toga, tome iskreno ne mogu da se naćudim. Ti tonovi nisu nešto što mom uhu prija jer mislim da nas ta „muzika“ nikad nije odvela na dobro mesto, ali to je moj ugao gledanja danas, a Sofija u njihovim godinama – mi ovde pričamo i o srednjoškolicima – bi im se sigurno pridružila u tome. Najgore što možemo da uradimo je da ih ne razumemo, a kao bića sposobni smo da razumemo i

Krajnje je vreme da prestanemo da kukamo nad sopstvenom sudbinom i da se uhvatimo u koštac sa izazovima i manjkavostima svih tranzicija i procesa od petog oktobra pa naovamo. Niko neće doći nas da spasi, moramo sami i treba sami sobom da se bavimo. To je nešto što je meni najvažnije da podvučem kada govorimo o budućnosti. I dobro je da znamo sa čim raspolažemo da bismo smanjili prostor za razočarenje, a povećali motivaciju za rad sa ljudima, jer je izvesno da imamo puno toga čime treba da se bavimo. I posle Vučića bićemo okruženi istim zemljama u regionu, istorija će ostati ista, dakle sve je tu, i biće isto, ali mi moramo da se menjamo ako želimo promenu

objasnilo i ono sa čime nužno i ne slažemo. Moramo biti spremni i otvoreni za razgovor, uvek i u svakom trenutku, posebno sa mladima.

Što se tiče kritika, one su legitimne i treba da postoje, kao što i postoje, važno je. Neslaganje je blagodat koju još uvek ne umemo da prigrlimo i da iskoristimo sve što jedno neslaganje može dobro da donese, ovde govorim o delu društva koji sebe smatra demokratskim. Ja sam sigurna da neki mladi ljudi i ljudi uopšte koji prate sve uče i iz tih kritika i pomažu im u promišljanju.

Često čujem da su oni koji kritikuju „neprijatelji pobune“, ja se sa tim

uopšte ne slažem. Mene je, na primer, više zabrinuo manjak solidarnosti sa studentima koji su označeni kao „nedostojni“ ili „nepodobni“, etiketiranje, česta ograđivanja i isključivanja različitih kolektiva.

■ **Neretko možemo čuti kako među studentima tako i u delu opozicije da je Vučić izdajnik. Da je „dao“ Kosovo i ostavio na cedilu bosansko-hercegovački entitet RS. Kako to komentarišete i šta nam to govori o budućnosti, onome što sledi, kada je o ovim temama reč, a nakon moguće smene režima na sledećim izborima?**

– Ako se vratimo na istraživanje o kom sam govorila na početku, ovde sad govorim o mladima, ovakvi stavovi nisu šokantni. Oni su rezultat obrazovnog sistema i onoga što se uči u školi, potpune relativizacije činjenica i dominantnog diskursa u javnom prostoru. Jedan podatak iz istraživanja kaže da preko 90 odsto mladih nikada nije čulo za masovne grobnice u kojima su pronađene žrtve iz ratova devedesetih na prostoru Srbije.

To nam govori da je krajnje vreme da prestanemo da kukamo nad sopstvenom sudbinom i da se uhvatimo u koštac sa izazovima i manjkavostima svih tranzicija i procesa od petog oktobra pa naovamo. Niko neće doći nas da spasi, moramo sami i treba sami sobom da se bavimo. To je nešto što je meni najvažnije da podvučem kada govorimo o budućnosti. I dobro je da znamo sa čim raspolažemo da bismo smanjili prostor za razočarenje, a povećali motivaciju za rad sa ljudima, jer je izvesno da imamo puno toga čime treba da se bavimo. I posle Vučića bićemo okruženi istim zemljama u regionu, istorija će ostati ista, dakle sve je tu, i biće isto, ali mi moramo da se menjamo ako želimo promenu.

Podsetimo se, pala je nadstrešnica, ubijeno je 16 osoba, ključne reči su pravda i korupcija. Nama je trenutno vrlo upitno i pravo na informisanje, ako pažljivo pogledamo šta se sprema najgledanijim nezavisnim televizijama. Sve društvene mreže ovog sveta nam neće nadomestiti to.

Što se tiče opozicije koja uglavnom koristi ovaj narativ, imam samo da kažem da jedva čekam da vidim njihove neizdajničke strategije i šta su konkretni koraci. Toliko.

Snežana Čongradin

Mali plamenovi sjećanja

LIČNI STAV

RONALD PANZA

Bogdan Bogdanović, slavni jugoslovenski i srbijanski arhitekt revolucionarnih memorijala i ratničkih groblja, u knjizi „Apsolutno pa“, koju je napisao zajedno Natašom Jovićem tematizira jedan od poslednjih posjeta Hrvatskoj i svom Cvijetu u Jasenovcu. U tom nevelikom, ali odlično posloženom tekstu, koji sumira sve njegove teme, ustvrdit će da smo okruženi – rušiteljima. Bavljenje rušiteljima postala je njegova opsesija još od vremena kada je bio prinuđen napustiti svoj Beograd pred svakodnevnim i sve težim prijetnjama egzistenciji njegove porodice. Upravo rušenje njegovih spomenika i ideja, zbog čega se dobrim dijelom i prozvaao Ukletim neimarom, a koje je obrađivao posebno u svojim Ratnim knjigama, može se smatrati jednom od brojnih karakteristika novog starog fašističkog impulsa u ljudima.

Bogdanović je nekome ostavio svojih dvadesetak spomenika, i skoro isti broj knjiga. Iako je najslavniji po spomenicima i zaštitni znak jugoslovenske martirologije, nama koji smo otkrivali njegove knjige nakon raspada Jugoslavije, osobito je važan kao teoretičar, gnostičar arhitekture. Svojim životom i ponašanjem, pokazivao je put iz duhovnih ćorsokaka u koje je zemlja i s njom njena revolucija upadala, bivajući s vremenom sve kritičniji, no nije bio šire shvaćen.

Druga Jugoslavija bila je zemlja spomen obilježja. Samo u Sloveniji bilo ih je više od šest hiljada. No, nisu svi ti spomenici bili uobličeni u rad sa ljudima, jer je izvesno da imamo puno toga čime treba da se bavimo. I posle Vučića bićemo okruženi istim zemljama u regionu, istorija će ostati ista, dakle sve je tu, i biće isto, ali mi moramo da se menjamo ako želimo promenu.

Podsetimo se, pala je nadstrešnica, ubijeno je 16 osoba, ključne reči su pravda i korupcija. Nama je trenutno vrlo upitno i pravo na informisanje, ako pažljivo pogledamo šta se sprema najgledanijim nezavisnim televizijama. Sve društvene mreže ovog sveta nam neće nadomestiti to.

Što se tiče opozicije koja uglavnom koristi ovaj narativ, imam samo da kažem da jedva čekam da vidim njihove neizdajničke strategije i šta su konkretni koraci. Toliko.

šumom, u kojima su se ta herojska djela otpora nadirućem zlu jednom, činilo se, zauvijek odigrala. U sve te spomenike morali ste ući i osjetiti praksu ideje koja ih je gradila, bilo to ugodno ili neugodno iskustvo. Pa, ipak svi ti spomenici nisu djela opomene već nade u život, u bolju i kvalitetniju budućnost, a u to su nas prilično uvjerila. Jedan od modela uvjeravanja bila je i izgradnja kulture hodočašćenja spomenicima. Za nas u Bosni i Hercegovini dio lijepje kulture bio je odlazak u posjetu Tjentištu, Vracama, Makljenu, Šehitlucima, Kozari, a nekome je to naravno bio i mostarski Partizanski spomenik. Nakon toga put nas je sve češće nosio prema Jasenovcu, Podgori, Petrovoj gori, Šumarcima, Beogradu i Kadinjači. Na tim posjetama istraživala se zemlja, koju su upravo spomenici pokazivali kao zajedničku, izazivajući ljubav prema dijeljenju iskustva.

Bogdanović je gradio ratnička groblja antifašističkim borcima i nevinim žrtvama fašističkih zločina. Na njima uglavnom nije bilo obilježja ideologije koja ih je gradila, ali gledano realno, i da nije bilo Bogdanovićeve umjetničke namjere, ona nisu bila potrebna. Ove spomenike gradila je pobjednička ideologija jedne ideje koja je u tom trenutku vjerovala u ispravnost vlastite poruke. Dakle, nije bilo sumnje u njen identitet. Ona se, bar u Bogdanovićevim spomenicima nije dokazivala, samo je, kako i sam autor navodi, pokazivala ljepotu svoje namjere i put iz duhovnih ćorsokaka u koje je zemlja i s njom njena revolucija upadala, bivajući s vremenom sve kritičniji, no nije bio šire shvaćen.

Druga Jugoslavija bila je zemlja spomen obilježja. Samo u Sloveniji bilo ih je više od šest hiljada. No, nisu svi ti spomenici bili uobličeni u rad sa ljudima, jer je izvesno da imamo puno toga čime treba da se bavimo. I posle Vučića bićemo okruženi istim zemljama u regionu, istorija će ostati ista, dakle sve je tu, i biće isto, ali mi moramo da se menjamo ako želimo promenu.

Bogdanovićeve spomenici pokušali su obilježiti zajedničku borbu jugoslovenskih naroda. I zatim olakšati snalaženje, učenje i rast u novom svijetu koji se tek trebao stvoriti od samih početaka. Stoga je likovne forme, radilo se često samo o pločama. Tek je nekoliko stotina onih koji su im dali oblik koji i dalje plamtii u sjećanju. Svi ti spomenici nalaze se u pejzažima, duboko nerazdvojni sa zemljom i

Znao je da je jedan moment razvoja naučnog impulsa u čovjeku ta stalna potraga za vječnim simbolima u sebi. Dolazio je iz umjetničkog i duhovnog svijeta znakova i to je bila njegova priča, njegova nada. Bila je to i potraga za izvornim simbolima nove jugoslovenske civilizacije. Nečega što je trebalo vječno trajati, ali naravno pod uvjetima koje je trebalo pronaći i zatim ispuniti. Oni su se trebali naći u spoju umjetnosti i nauke. Nažalost, očito je bilo teško ostati u jednako pravdoljubivom cilju

Današnji svijet koji se guši u obilju nekih i siromaštvu mnogih, trese pojava proto i stvarnih fašizama. Oni pesimističniji istraživači tvrde da nam je tako već tri decenije. Naime, već od prije tri decenije antifašistička pravednost ponovo je kod nekih postala upitna

i odnosima koji su trajali za vrijeme NOB-a. Osim što je ta borba u najosnovnijim crtama bila antifašistička i socijalistička, bila je ona i antikolonijalistička.

Današnji svijet koji se guši u obilju nekih i siromaštvu mnogih, trese pojava proto i stvarnih fašizama. Oni pesimističniji istraživači tvrde da nam je tako već tri decenije. Naime, već od prije tri decenije antifašistička pravednost ponovo je kod nekih postala upitna. Sveopća kriza promjena ponovo je proizvela razne aspekte novog fašizma, koji se kao i ranije, pojavljuju kao pokušaji rješenja takvih kriza. No, doba karnevalskog, historijskog fašizma je izgleda prošlo ili se pojavljuje malo i na momente, iako ne i bezopasno. Nikad od kraja odvojen od svoje kapitalističke publike cijepa se i zavlaci poput kakovog virusa i agresivno puzi u normalnostima. Ništa od toga nije bezopasno – građanski ratovi, intervencionizmi i terorizmi, globalne tužne migracije i još gori odnos prema njima, teške ekonomske krize i masovna osiromašavanja, stari i novi rasizmi, ekocidi i femicidi te na kraju temeljito rastakanje i pretakanje gradova, o čemu je izvjesni Bogdan Bogdanović ostavio značajno pismo. Na nama je sada koliko ćemo htjeti i znati ponovo da čitamo.

Autor je teoretičar kulture iz Mostara

Foto: Mostar1a Stupac

Ronald Panza

ANA JOVANOVIĆ, LGBT aktivistkinja

Vlast nam poručuje: Vi možete da postojite, ali bez jednakih prava

Janisam aktivistkinja koja piše izveštaje i radi ankete i istraživanja, već neko ko živi ove identitete svakog dana: kao Romkinja i kao trans žena, i kroz to širim svest, pričam, držim radionice, govorim javno, pišem... Moj „uzorak“ su moja. Ono što vidim, kažem, jeste da se suštinski nije puno promenilo: ima više vidljivosti, više nas javno kaže ko smo, ali nema više sigurnosti. I dalje postoji ogroman strah od uskraćivanja osnovnih ljudskih prava samo zato što smo Romi ili LGBT. To meri mnogo govori o tome koliko ljudi imaju malo poverenja u sistem i koliko se suštinski osećaju nebezbedno u sopstvenoj državi – kaže za Danas Ana Jovanović, LGBT aktivistkinja.

Odgovarajući na pitanje šta aktuelna vlast odbija da uradi, a što smatra ključnim da bi se diskriminacija smanjila ili čak i ukinula kao pretežni fenomen u društvu i sa kakvim argumentima to čini, naša sagovornica kaže da kada je o vlasti njoj je najvidljivije ono što uporno odbijaju da urade, iako se o tome priča godinama.

– Na prvom mestu, to su zakon o istopolnim zajednicama i zakon o rodnom identitetu. Time što se to odlaze u nedogled, vlast nam jasno poručuje: vi možete da postojite, ali bez jednakih prava. Druga stvar je primena onoga što već postoji. Imamo neke zakone, imamo Poverenika, imamo institucije na papiru, ali u praksi retko vidimo da političari odgovaraju za govor mržnje, da se presude za nasilje nad kvir ili romskim osobama zaista donose brzo i efikasno. Kao da se stalno šalje poruka: „Možete vi da prijavljujete šta hoćete, ali ne očekujte da će se nešto promeniti.“ Kada odbijaju da uvedu promene, najčešće kažu da „društvo nije spremno“, da „sad nije trenutak“, da „postoje važniji problemi“... – ističe Ana Jovanović.

Kako dodaje, ne očekuje od aktuelne vlasti neki veliki zaokret.

– Predugo gledamo isti obrazac: pred Evropom se govori o toleranciji, ljudskim pravima i borbi protiv diskriminacije, a u

domaćem kontekstu se pušta da mediji rade hajke na aktiviste, da se prave panike oko Prajda, da se Romi i dalje prikazuju samo u kontekstu siromaštva ili kriminala. Javim se da se promene uvek dešavaju, odozdo naviše“ kroz male pobeде, kroz razgovore, kroz to što će neka romska trans devojka danas završiti srednju školu i upisati fakultet, što će neko prvi put pružiti podršku svom detetu koje je kvir. Možda nećemo dočekati revoluciju pod ovom vlašću, ali možemo da širimo prostor slobode, da čuvamo jedni druge i da pravimo mreže podrške koje sutra nijedna vlada neće moći lako da razbije – objašnjava Ana Jovanović.

Na pitanje kako aktuelno stanje u društvu, podeljenost, mržnja, netrpeljivost, gušenje medija, slobode govora, tamničenje zbog političkih razloga... utiče na probleme diskriminacije, sagovornica Danasa kaže da je trenutna atmosfera u društvu: podeljenost, mržnja, uvrede na mrežama, pritisak na medije, hapšenja zbog političkog neslaganja... direktno utiče na diskriminaciju.

– Kada vidis da ljudi završavaju u zatvoru jer su protestovali, kada gledaš nasilje policije na ulici, poruka je: „Ćuti i trpi.“ Ako već „obični“ građani nisu sigurni, zamislite tek kako je onima koji su Romi, trans, lezbijke, gej, siromašni. U takvom okruženju ljudi se još više plaše da prijave nasilje ili diskriminaciju. Uzto, mediji koji bi mogli da ispričaju naše priče često su ugušeni ili okupirani dnevnom politikom. Priče o diskriminaciji marginalizovanih najčešće ostaju u malim krugovima, na društvenim mrežama, u inboxu, u privatnim razgovorima. Po meni borba protiv diskriminacije je borba za to da ljudi ne budu učutkani, poniženi ili gurani sa strane samo zato što ne odgovaraju slici „normalnog“ kojim neko želi da se osigura. Kad govorim o romskim trans ženama, ja u isto vreme govorim i o tome da želim društvo u kojem je okej da budeš drugačija po identitetu, po politici, po svemu. To je, za mene lično, suština ljudskih prava – zaključuje Ana Jovanović.

S. Čongradin

Ima više vidljivosti, ali ne i sigurnosti

KUŠTRIM KOLIĆI, kosovski aktivista, pozorišni i filmski reditelj

Tranziciona pravda na Kosovu: Spoj aktivizma, političkih interesa i uticaja međunarodnih aktera

Tranziciona pravda u kontekstu Kosova najbolje se razume kao kontinuiran i višeslojan proces usmeren na suočavanje sa nasleđem sukoba, jačanje odgovornosti i stvaranje uslova za održivi mir, objašnjava sagovornik Danasa Kuštrim Kolići, aktivista, pozorišni i filmski reditelj.

Ipak, sprovođenje tranzicione pravde suočava se s brojnim preprekama, pre svega zbog nedostatka političke volje u kontekstu saradnje između Beograda i Prištine, što ovaj proces u velikoj meri usporava. Upravo iz ovih razloga, stručnjaci apeluju da bez uključivanja svih pogođenih zajednica i šire društvene podrške, ovaj proces ne može biti uspešan.

U cilju učvršćivanja procesa tranzicione pravde, 2024. godine usvojena je Strategija o tranzicionoj pravdi Republike Kosovo (2024–2034), koja predviđa osnivanje Komisije za istinu, unapređenje memorijalizacije, bolje rezultate u oblasti nestalih lica i širu pomoć žrtvama.

Radi realizacije ovog procesa, primenjuje se niz mehanizama, među kojima ključno mesto zauzimaju krivično procesuiranje odgovornih za ratne zločine, koje sprovede kako međunarodne tako i domaće institucije. Paralelno s tim, sprovode se aktivnosti na evidenciji žrtava i rasvetljavanju sudbine nestalih. Predviđene su i reparacije, obeležavanje sećanja i različiti oblici pomoći preživelim, kako bi njihova patnja bila zvanično priznata.

Kuštrim Kolići objašnjava da se na Kosovu tranziciona pravda oblikovala kroz kombinaciju formalnih mehanizama, poput međunarodnih i hibridnih sudova, i neformalnih, inicijativa zasnovanih na zajednici, ističući međutim da je civilno društvo imalo nesrazmerno važnu ulogu, „često preuzimajući inicijativu tamo gde su političke institucije oklevale ili propustile da deluju“.

Govoreći o stanju tranzicione pravde na Kosovu, Kolići ocenjuje da se uprkos određenom napretku u oblastima poput dokumentovanja kršenja ljudskih prava, memorijalizacije i podrške preživelim, pojedini ključni segmenti i dalje razvijaju sporu. Posebno ističe da su inicijative za utvrđivanje istine i institucionalne reforme ostale nedovoljno osnažene, a kao glavnu prepreku vidi uporno odsustvo političke volje.

– Na regionalnom nivou, situacija je još složenija. Trenutne geopolitičke tenzije na Zapadnom Balkanu poremetile su prethodno uspostavljene kanale saradnje. Ovakva neizvesnost stvara pogodno tlo za političke aktere koji strateški koriste narative žrtve i istorijske nepravde kako bi učvrstili ili

Kuštrim Kolići

Foto: Integra, Cetera, K

očuvali moć. Takve dinamike ne samo da ometaju regionalne inicijative tranzicione pravde, poput zajedničkih napora za utvrđivanje istine, već narušavaju i lokalne procese izgradnje poverenja – objašnjava naš sagovornik. U kontekstu svog rada, on poručuje da tranzicionu pravdu na Kosovu posmatra kroz spoj terenskog aktivizma, političkih interesa i uticaja međunarodnih aktera, naglašavajući da ta međuzavisnost oblikuje sve ključne procese. On ističe i da se u svom radu oslanja na uverenje da tranziciona pravda ne može biti održiva ukoliko politički donosioci od-

Trenutne geopolitičke tenzije na Zapadnom Balkanu poremetile su prethodno uspostavljene kanale saradnje

luka ne prepoznaju njen značaj za dugoročnu stabilnost i društvenu koheziju.

– Bez istinske posvećenosti onih na vlasti, napori civilnog društva, ma koliko dragoceni, ostaju ograničeni – ocenjuje.

Na pitanje kako doživljava svakodnevne odnose između običnih ljudi u Srbiji i na Kosovu i u kojoj meri politički akteri utiču na njih, Kolići poručuje da su ti odnosi i dalje duboko narušeni, a u mnogim slučajevima gotovo nepostojeći, dodajući da je ovo pojednako velik unutrašnji problem za Kosovo koliko i u kontekstu odnosa sa Srbijom.

Kao posebno zabrinjavajuće navodi to što je društvena izolacija naročito izražena među mladima, podsećajući da nije neuobičajeno da mladi Albanac iz Prištine nikada nije imao kontakt sa vršnjakom iz Gračanice, uprkos tome što ta dva mesta deli svega nekoliko kilometara. Upravo ta fizička blizina, u kombinaciji sa društvenom distancom, prema njegovim rečima najjasnije pokazuje koliko je svakodnevni život i dalje razdvojen.

Kolići ocenjuje i da se ove podele dodatno učvršćuju kroz strah, nepoverenje i dugotrajne etnonacionalne narative koji oblikuju percepcije na obe strane, ističući da mnogima kontakti preko etničkih linija deluju rizično ili nepoželjno, ne zbog ličnih uverenja, već zbog šireg društvenog okvira koji takve odnose obeshrabruje. Kako naglašava, dugotrajno odsustvo interakcije vremenom postaje normalizovano, što proces pomirenja čini još složenijim i sporijim.

– Politički akteri imaju značajnu ulogu u održavanju, pa čak i produbljivanju ovih podela. Kroz konfrontirajuću retoriku, nacionalizam i politike koje politički interes stavlja iznad društvenog izlečenja, lideri doprinose stvaranju sumnje i neprijateljstva. Dominantni narativi često potenciraju ugroženost i viktimizaciju, ostavljajući malo prostora za nijanse ili empatiju. Takva retorika ne odražava stvarne potrebe i interese ljudi, ali efikasno oblikuje javno mnjenje i produbljuje razlike – objašnjava Kolići.

U isto vreme, on ističe da je veoma malo institucionalnih ili društvenih prostora za međuetnički dijalog, kao i da su prilike za susrete ograničene i pretežno zavise od civilnog društva, a ne od državnih institucija, kao primer ističući Barabarn centar u Prištini, jedan od retkih sigurnih prostora koji podržuje dijalog i saradnju među različitim zajednicama, dodajući da i takve inicijative funkcioniraju uprkos političkim opstrukcijama, a ne zahvaljujući institucionalnoj podršci.

– Po mom mišljenju, ovi uslovi pokazuju da obični ljudi nisu inherentno protiv suživota, već žive u političkom i društvenom okruženju koje obeshrabruje kontakt i nagrađuje podeljenost. Bez promene političke retorike i posvećenosti politikama koje podržuju izgradnju poverenja i kontakte među zajednicama, svakodnevni odnosi ostaće krhki i nedovoljno razvijeni. Civilno društvo nastavlja da popunjava ključne praznine, ali održivi napredak zahteva institucionalnu podršku i političku odgovornost – zaključuje.

Lena Števanović

INTERVJU

ALEKSANDRA KRSTIĆ,
profesorka Fakulteta političkih nauka

Javnost može da pomogne, ali ne postoji alternativa za institucije

■ Mi se ovde borimo za neka bukvalno osnovna ljudska prava, poput prava na kretanje kroz grad koje nam je već desetak meseci onemogućeno zbog šatorskog naselja ispred Skupštine

Iako postoji čitav sistem institucija koji bi trebalo da zaštiti ljudska prava ukoliko dođe do njihovog ugrožavanja, u našoj zemlji one to ne rade, a često vlast i režimski mediji u tom ugrožavanju saučestvuju, kaže vanredna profesorica Fakulteta političkih nauka Aleksandra Krstić u intervjuu za Danas.

■ Na koji način se formira percepcija ljudskih prava u Srbiji? Kako ljudi u Srbiji formiraju svoje stavove u odnosu na ljudska prava i njihovo kršenje?

– O stanju ljudskih prava najčešće razmišljamo kada se ona krše, kada pročitamo u medijima ili saznamo da su nekomе iz okoline prekršena. Suštinski, osim tokom obrazovanja, mi o tome ne razmišljamo na svakodnevnom nivou, jer bi trebalo da se podrazumeva da su nam neka prava garantovana. To je jako izraženo, naročito u poslednje vreme, kada smo svedoci da se ljudi prebijaju na ulici, da je sloboda medija na najnižem stepenu otkad svetski indeksi to pokazuju. Kada pogledate stanje ljudskih prava i sloboda u svetu, ona se i u nekim razvijenijim demokratijama zaista ugrožavaju i nalaze u veoma nezavidnom položaju. Ono što bi trebalo da se podrazumeva kao neke osnovne vrednosti koje su nama garantovane, osnovne slobode, ljudska prava koja možemo da uživamo, da se za njih borimo i da su nam ta prava garantovana pred institucijama kada nam se prekrše.

Mi se ovde borimo za neka bukvalno osnovna ljudska prava, poput prava na kretanje kroz grad koje nam je već desetak meseci onemogućeno zbog šatorskog naselja ispred Skupštine. Zatim, otvorenu pretnju klanjem, praćenje narodne poslanice. U jednom od ovih gradova policajac poslanici kaže „nisi prekršena, ne samo pravo na slobodu govora i izražavanja, već i na obrazovanje.“

■ Kako vidite odnos vlasti prema problemu ljudskih prava i njihovom kršenju? S jedne strane, ona ih sama krši, dok s druge govori o njihovom poštovanju i okrivljuje druge aktere za njihovo kršenje?

Aleksandra Krstić

Foto: L.L. / A4Images

– U pitanju je jedna paradoksalna situacija da kad neko oseća da su mu određena prava prekršena, on treba da se obrati instituciji koja je nadležna za to. Vi ovih dana imate otvoreno pitanje o tome da li će se recimo ugrožavanje prava na obrazovanje učenika Pete gimnazije goniti do Strazbura.

Ja sam zaista zgrožena načinom komunikacije pojedinih političara poslednjih dana pa i na nedavno održanim lokalnim izborima. Imate snimke na društvenim mrežama gde vidite kako se neki policajci ophode prema ženama koje su opozicione poslanice. Zatim, imate napad na moju koleginicu Biljanu Đorđević, otvorenu pretnju klanjem, praćenje narodne poslanice. U jednom od ovih gradova policajac poslanici kaže „nisi prekršena, ne samo pravo na slobodu govora i izražavanja, već i na obrazovanje.“

Naročito ako vidimo šta se dešava poslednjih meseci u „Čacilendu“, u kome smo videli da dolaze osuđeni kriminalci, prebijaju ljude, lome kamere televizijskim ekipama. To nije samo kršenje prava na slobodu

JAVNOST NIJE TA KOJA ME PRATI U OSAM UVEĆE KUĆI

■ Šta ostaje novinarima kao neka vrsta zaštite i alternative za institucionalnu zaštitu koja skoro pa ne postoji, da li je to javnost, da li su nevladine organizacije, međunarodne institucije?

– Javnost je linija odbrane u trenutku kada nemate kome da se obratite ili vam institucija kojoj se obraćate ne odgovara. Ipak, kao što mi je jedna novinarka rekla „javnost nije ta koja me prati u osam uveće kući“. Iako novinari koji su napadani to javno objavljuju, iako postoji zaštita novinarskih udruženja i mogu se obratiti federacijama novinara, suštinski nema alternative instituciji.

Ja sam pretnju koju sam dobila prijavila prvo NUNS-u, koji je procesuirao dalje i mene je tužila odmah sutradan zvao. Nema mi neku nadu da će se moj slučaj rešiti, ali olakšanje koje sam osetila kao žrtva pretnje kada sam izašla iz zgrade Palate pravde je neporedivo sa bilo čim jer sam znala da sam prijavila, ubacila u proceduru i sada je na instituciji da uradi svoje. Volela bih da verujem da će neka od tih institucija to dalje i procesuirati.

Ali u Srbiji imate ugrožene novinare, poslanice koje direktno dobijaju pretnje ubistvom. Da ne govorimo o relativizaciji u novinarskom poslu, gde novinari kažu: „ma kakva pretnja, neću to da prijavljujem, to mi je u opisu posla“. Nije posao novinara da razmišlja o tome da li će ga neko udariti, da li će mu neko pretili ili ga pratiti.

Mnoge organizacije mogu da pomognu novinarima u alarmiranju i skretanju pažnje na to da se novinarska prava i slobode krše, ali mislim da ne postoji alternativa instituciji.

nam se određena prava garantuju, ali suštinski moramo da idemo van okvira ove države, jer u mnogim slučajevima do sada te institucionalne zaštite nije bilo.

■ Kada govorimo o medijskom okruženju, u kojoj meri određeni mediji omogućavaju kršenje ljudskih prava?

– Mediji jako puno doprinose tom razvoju narativa mržnje i uopšte

govoru mržnje, nisu u pitanju samo društvene mreže. Tu nema nikakvih ograničenja, naročito od kada je postalo dozvoljeno da vas neko naziva fašistom, teroristom, izdajnikom, stranim plaćenikom i slično, do toga da vam neko kaže kao ženi da ste, ako ste novinarka, antisrpskinja, ku*va, nezalica ili niste uzeli lekici.

Ukoliko pogledamo medije koji propagiraju takav narativ, naročito mediji bliski vlasti, naučili su kako da ne napadaju eksplicitno da ne bi dobijali tužbe svaki dan, već uvijek to i obračunaju se na drugi način sa nekim ili jednostavno doprinesu tome da se određene ličnosti ili grupe targetiraju i da se protiv njih pokrene negativna kampanja.

■ U kojoj meri to može da utiče i da se „prelije“ na neposredne napade i kršenja prava od strane onih koji prate te medije?

– Jako je tanka linija između onlajn i oflajn sveta. Sve što se dešava u onlajn prostoru se vrlo lako prelije u fizički napad, pretnju pa i ugrožavanje bezbednosti novinara, a vama je fizička bezbednost, kada ste novinar, najvažnija.

Najveći problem je u tome što je nekažnjivost za zločin nad novinarima u svetu 90 odsto. Kod nas je takođe jako velika nad svim onim prekršajima i zloupotrebama novinarstva u tom smislu, nema završenih procesa, ima procedura koje su jako spore.

I na globalnom nivou obračun sa nezavisnim novinarima i unižavanje slobode medija je u svetu jako izražen trend. Kod nas imate situaciju da je povećan broj napada i pretnji, uznemiravanja i pritiska na novinare koje mere novinarska udruženja i NVO. One pokazuju da je samo u poslednjih godinu dana taj broj mnogo veći u odnosu na nekoliko prethodnih godina.

Tome doprinosi čitav društveno-politički trenutak u kome smo od prošle godine. U jednom zaista osetljivom trenutku vi imate pretnjama učutkavaju novinari koji rade za ovo malo preostalih slobodnih medija. S druge strane imate bujanje narativa mržnje koji dolazi i iz medija koji podržavaju vlast i od strane najviših državnih funkcionera.

Mladen Ilić

Čeka nas težak period vaninstitucionalne borbe za ljudska prava

Beogradski centar za ljudska prava svake godine beleži sve veći stepen ugroženosti i sve više masovnih kršenja ljudskih prava koji je ove godine dostigao vrhunac. I da ne bi ovo zvučalo samo kao fraza, zapitajmo se: postoji li makar jedno ljudsko pravo – od prava na život, privatnost, fizičku slobodu, imovinu, slobodu izražavanja, okupljanja, jednakost pred zakonom, pravo na rad, pravo na zdravstvenu zaštitu, pa do kulturnih i ekoloških prava – koje u Srbiji trenutno ne zavisi od toga da li ste u milosti ili nemilosti režima ili od toga koliko ste u ovim okolnostima materijalno imućni da se sami zaštitite – ako je to uopšte moguće? Došli smo dotle da životi građana Srbije za aktuelni režim vrede onoliko koliko im njihov gubitak može prouzrokovati političke štete. Daću vam vrlo slikovit primer o kojem sam, spletom okolnosti, upoznat – kaže u razgovoru za Danas Vladica Ilić, pravnik iz Beogradskog centra za ljudska prava.

Na mesta ombudsmana, sudija Ustavnog suda, poverenika... su birani i imenovani samo oni koji su bili spremni da pogaze svoj lični integritet u korist režima

U Srbiji imate oko 1.700 pacijenata na listama čekanja za srce, jetru, bubreg, i rožnjaču, i državu koja već četiri i po godine nema zakonske odredbe o presađivanju ljudskih organa sa umrlih lica, pošto je 2021. godine Ustavni sud ranije važeće odredbe proglasio neustavnim na inicijativu Srpske radikalne stranke, napominje. – Broj izvršenih transplantacija u Srbiji je, prema broju stanovnika, na evropskom dnu, a Srbija je isključena iz

Pored toga, ističe dalje, krug živih donora organa (bubrega, dela jetre) u Srbiji je neopravdano uzak, pa u Srbiji nije dozvoljeno vršenje transplantacije ako bi, npr. brat ili sestra od tetke, ujaka ili strica želeli da vam daju organ, ili neki dalji krvni srodnik, prijatelj, kum, kolega i sl.

– Naše institucije se, navodno, na taj način bore protiv trgovine organi-

ma. Za bubrežne pacijente, Srbija obezbeđuje dijalizu – za nju najskuplji, a za pacijente najneefikasniji način lečenja, zapravo održavanja života. S druge strane, država „nema novca“ da o trošku RFZO obezbedi terapiju koja usporava napredak bolesti i odlaže dijalizu (invaliditet), iako je cena mesečne terapije gotovo desetostruko manja od cene dijaliznog održavanja života. Ovo je moguće samo u državi u kojoj vladaju bahatost i endemska korupcija – kaže Vladica Ilić.

Institucije čiji je zadatak da štite ljudska prava od neobuzdane izvršne vlasti su godinama uništavane, i taj proces je ovih dana – rekao bih – dovršen, smatra.

– Na mesta ombudsmana, sudija Ustavnog suda, poverenika, šefova važnijih tužilaštava nepogrešivo su birani i imenovani samo oni koji su bili spremni da pogaze svoj lični integritet, znanje i profesionalnu čast u korist režima i na štetu prava građana. U pristojnim društveno-političkim okolnostima mnogi od njih ne bi ni imali priliku da budu na tim pozicijama, ali su se nivoi obrazovanja i integriteta političke „elite“ preslikali i na institucije koje se formiraju u tim okolnostima.

■ Šta predviđate da nas čeka u budućnosti, imajući u vidu sled događaja u poslednjih godinu dana, kada je ljudskim pravima reč?

– Čeka nas veoma težak period mahom vaninstitucionalne borbe za

Foto: Medija centar

ljudska prava. Od ishoda te borbe – a ishod će zavistiti od stepena angažovanosti i ako hoćete mobilizacije građana, a donekle i od međunarodne podrške građanskoj borbi ili, pak, režimu – zavisi hoćemo li se za godinu ili dve probuditi u zaokruženoj autokratiji, ili u društvu koje ponovo iz temelja treba da počne da gradi svoje institucije.

■ Da li je moguće pomisliti da bi deo pravosudne i sudske vlasti mogao da bude nezavisan od uticaja režima?

– Verujem da među sudijama i javnim tužiocima ima mnogo onih koji žele da budu nezavisni i samostalni. To, međutim, nije dovoljno. Kao i građani za ljudska prava, sudije i tužioci se moraju boriti za svoju nezavisnost i samostalnost. A danas je prelomni čas za temelje te borbe. Najviše pravosudne institucije koje treba da štite pravosuđe od neprimerenih uticaja

izvršne vlasti (Visoki savet sudstva i Visoki savet tužilaštva) ne vrše tu funkciju, one su dizajnirane da budu mesta političkog kadiranja i pritiska na pravosuđe. Međutim, i te kako je ohrabrujuće što se u tim okolnostima značajan broj sudija i javnih tužilaca neformalno udružio u grupu, radi za šta treba da počne da gradi svoje institucije. –

S. Čongradin

■ Svi imamo tu flašu u frižideru koju čuvamo za taj dan, kada i oni budu morali da priznaju da su izgubili

Svi imamo tu flašu u frižideru koju čuvamo za taj dan, kada i oni budu morali da priznaju da su izgubili, dodaje.

– I svi se nadamo da će to biti na izborima i to vrlo brzo. Bitka za fer izbore podrazumeva više frontova i to je ono oko čega svi moramo da se ujedini i svi da učestvujemo.

Marija Vasić na pitanje šta je to što bi poručila svojim đacima a šta studentima u ovom trenutku, odgovara: Najčešće se osećam kao lik iz balade o Stojkovićima, na koje nas je Tika Stanić maestrašno podsetio - „Streljane nas vešaju, a mi opet živi“.

S. Č.

MARIJA VASIĆ, profesorka Jovine gimnazije u Novom Sadu i članica Pokreta slobodnih građana

Streljane nas vešaju, a mi opet živi

Sudija i advokati su se složili da je ovo istorijski proces, jer nemamo još u istoriji ni jednu presudu sa ovom optužnicom, sa ovim tipom nezakonitih dokaza, medijskim i političkim progonom. Ako nas osude, u ovako nezakonitom i montiranom postupku, niko nije više bezbedan od samovolje vlasti u ovoj državi – kaže za Danas Marija Vasić, profesorka Jovine gimnazije u Novom Sadu i članica Pokreta slobodnih građana, odgovarajući na pitanje o procesu koji se vodi protiv nje i drugih aktivista Pokreta slobodnih građana i studentske grupe STAV iz Novog Sada, u

kome se nakon sedam meseci provedenih u pritvoru, sa slobode brane. Moj utisak sa prvog ročišta, koje je trajalo oko sat vremena, je da ovaj sud, a kamoli sudija, nikada nisu videli tako uigran, spreman i vrhunski tim advokata, kao što je ovih 12 ljudi, koji nas brane. Beskrajno im hvala, dodaje.

– Posle svega što nam se izdešavalo, ja sam naučila da živim tako, kao da je sve moguće i dobro i loše. Imam poverenje u naše branioce, isto koliko nemam poverenja u

institucije. Naš proces mora ostati otvoren za javnost, kako stranih posmatrača, tako i domaće javnosti, jer mi se jedino javnošću i transparentnošću moramo boriti protiv nezakonitosti, koja nam je već pojava sedam meseci života. Zahvaljujem se svim medijima i građanima, koji su čekali u redu i uspeali da uđu u sudnicu, kao i svima koji su ostali ispred, svaka podrška je važna – napominje naša sagovornica.

Marija Vasić
Foto: BETAPHOTO / D. Gojić

Novopazarske „Kule motrilje“

Postoje mesta koja nisu samo arhitektura, već i sećanje, a postoje zdanja koja nisu samo kamen i malter, već kolektivno srce zajednice. U Novom Pazaru jedno takvo mesto stoji iznad svakodnevice i to vekovima – Kula motrilja. Nekada je stražarila nad gradom, čuvala ga od opasnosti i bdela nad njegovim ljudima. Danas, u vremenu kada pretrnje nisu vidljive kao nekada, kroz ljude koji svojim delovanjem štite ono što je najdragocennije: solidarnost, dostojanstvo, različitost i međusobno poštovanje.

LIČNI STAV

Zato je posebno značajno što jedna mala lokalna organizacija Akademski inicijativa „Forum 10“ svake godine prepoznaje te savremene „stražare zajednice“ i dodeljuje im Interkulturalnu povelju „Kula motrilja“ i to na Međunarodni dan ljudskih prava. Jer čuvari naših ne nose uniforme, već vrednosti i ne stražare samo za sebe, već za sve nas. Interkulturalnost nije slogan. To je odluka, da svakoga dana iznova biramo razumevanje, radoznalost i dijaloz. Javna priznanja su važna zato što podsećaju zajednicu da se dobro ne podrazumeva samo od sebe. Ljudi moraju da odaju počast i priznanje drugima za ono što rade, posebno onima čiji doprinos često ostaje tihi, nevidljiv ili skroman, iako menja živote i gradi zajedništvo. Ovogodišnji laureati su primer da se taj izbor može živeti.

Irfan Ličina, fotograf, svojim svetlom razdvaja maglu nerazumevanja. Njegov objektiv hvata ono što često izmiče revcima: nežnu, krhku, ali istovremeno čvrstu i silevitnu strukturu identiteta. On ne fotografše samo ljude, on beleži njihovu pripadnost, tragove nasleđa i neispričane priče koje grade duh zajednice.

Nadija Rebronja kao prognana profesorka Državnog univerziteta u Novom Pazaru, književnica i naučnica, pokazuje da znanje nije privilegija već odgovornost, da se misli jasno, govori hrabro i piše iskreno. Kritičko mišljenje koje neguje u svojim studentima postaje njihova lična „kula motrilja“, tačka sa koje lakše sagledavaju svet oko sebe. Kolektiv OŠ „Đura Jakšić“ potvrđuje da sve počinje od obrazovanja. U učionici u kojoj se poštuje različitost odrastaju mladi ljudi

koji neće morati da uče toleranciju, jer je već žive. Iako škola deluje u seoskoj sredini, njen uticaj prevazilazi lokalne okvire, škola i njeni posvećeni nastavnici oblikuju buduće društvo, tiho i dosledno, iz dana u dan. Aleksandar Nićiforović, novinar, pokazuje da mediji mogu biti mostovi, a ne rovovi. U vremenu brzih osuda, fragmentisanih informacija i površnih narativa, on ostaje profesionalan, temeljit i pravedan. Njegove reči nisu oružje, one su alat za razumevanje, prostor za dijalog i glas razuma koji podseća da je istina uvek vrednija od brzine.

Kule motrilje, kao metafora, možda nikada nisu bile političkije nego danas. U vremenu kada se društva polarizuju, kada se poverenje u institucije krui i kada se javni prostor pretvara u arenu sukobljenih istina, „kule motrilje“ postaju simbol otpornosti protiv tih procesa. One podsećaju da zajednica ima svoje čuvar, ne u smislu moći, već u odgovornosti.

Politička vrednost ove metafore leži u činjenici da nas upućuje na budnost kao demokratsku obavezu. Kula motrilja ne štiti grad zato što je visoka, nego zato što sa te visine vidi dalje. Tako i društvo koje ima svoje „kule motrilje“ vidi opasnosti pre nego što postane sistem, diskriminaciju pre nego što postane norma, a govor mržnje pre nego što se pretvori u nasilje. One su protivteža ravnodušnosti, najvećem političkom problemu svake zajednice i pokazuju da je moguće ostati uspravan u vremenu relativizacije, istrajan u vremenu pritiska i glasan onda kada se traži tišina.

Politički gledano, „kule motrilje“ su narativi o otporu, odgovornosti i kontinuitetu. One su dokaz da je zajednica živa onda kada ima ljude i institucije koje podsećaju na solidarnost nije luksuz, nego ljudska obaveza. U društvima koja se lako povlače u plemenska okupljanja i identitetske rovove, kule motrilje su simbol mogućnosti da se identiteti ne suko- bljavaju, već dopunjuju. I konačno, opšte iskreno. Kritičko mišljenje koje neguje u svojim studentima postaje njihova lična „kula motrilja“, tačka sa koje lakše sagledavaju svet oko sebe. Kolektiv OŠ „Đura Jakšić“ potvrđuje da sve počinje od obrazovanja. U učionici u kojoj se poštuje različitost odrastaju mladi ljudi

Fahrudin Kladničanin

Autor teksta je izvršni direktor Akademski inicijative „Forum 10“

Interkulturalnost nije slogan. To je odluka, da svakoga dana iznova biramo razumevanje, radoznalost i dijalog

Foto: Medija centar

LIČNI STAV

MILENA VASIĆ

LJUDSKA
PRAVA

Čacilend već postaje međunarodno prepoznata reč

Foto: Fotket / Ana Pambuković

Međunarodni dan ljudskih prava slavimo desetog decembra jer je tog dana usvojena Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. U svojoj preambuli, ova deklaracija navodi da se ljudska prava u krajnjoj instanci brane silom i da su nam pravni mehanizmi potrebni da do ovog nasilja ne bi došlo, rečima: Pošto je od krucijalne važnosti da ljudska prava budu zaštićena pravnim poretkom kako čovek ne bi bio primoran da kao krajnjem izlazu pribegne pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja“.

Ove godine Međunarodni dan ljudskih prava dočekujemo skromno, rekla bih, nikad skromnije, u krugu sugrađana koji preko ograde vire u privatno okupljanje koje već 8 meseci zloupotrebljava Ustav i Zakon Srbije da bi pristalice jedne političke partije držao na okupu ispred Narodne skupštine. Odatle zgodno, mogu da ometaju opozicione narodne poslanike da odu na posao u tu istu Narodnu skupštinu, da prete prolaznicima i napadaju novinare. Mogu i da održavaju vanredno stanje u građskom saobraćaju i izmeštene linije autobusa koliko im se god prohte, da sprečavaju građanke i građane da šetaju javnom površinom i ugrožavaju zaštićene biljne vrste u Pionirskom parku.

lako prijavljen kao javni skup, jasno je da Čacilend to nije. Nije javno okupljanje, jer da bi jedno okupljanje bilo javno, ono mora da bude na mestu koje je dostupno bez uslova ili pod istim uslovima, individualno neograničenom broju lica. Nije javni skup jer ne ispunjava uslove iz Zakona o javnom okupljanju građana u pogledu vremena trajanja skupa. Skup može da traje od 6 do 24 časa. Ne može da traje neograničeno. Nije javni skup, jer organi javne vlasti očigledno nemaju ovlašćenja na tom mestu koja imaju na ostalim javnim okupljanjima, pa smo tako došli u situaciju da javna tužiteljka ne može da izvrši uviđaj u Čacilendu.

Nije javni skup jer novinari ne mogu da izveštavaju sa tog mesta,

a da im ne strada oprema pred očima policije koja u te svrhe okrene glavu na drugu stranu.

Nije javni skup, jer bi javni skupovi bili prekinuti ukoliko na njima dođe do ugrožavanja bezbednosti ljudi i imovine, upotrebe oružja, nasilja, kršenja ljudskih prava.

Javni skup bi bio prekinut i nastupanjem opasnosti od narušavanja javnog reda u većem obimu.

Odavno smo već prestali da se pitamo kako to može i zašto smo dozvolili da naoružani kriminalci okupiraju deo centra glavnog grada i da im niko ne može ništa. Pitanje je – kako se iz ove situacije izlazi?

Jasno je da na domaće organe javne vlasti ne možemo da

U centru glavnog grada Srbije, na privatnom okupljanju građana gde ne važi pravni poredak Srbije, egzistira jedna vrsta jednakija od svih ostalih

računamo, jer su oni dozvolili privatno okupljanje u centru grada.

Međunarodna zajednica je informisana, ali čini se, prezauzeta nekim drugim pitanjima da bi se bavila još jednim u nizu masovnih kršenja prava građana Srbije, iako, Čacilend već postaje međunarodno prepoznata reč.

I dok su narodni poslanici opozicije, uzimajući stvar u svoje ruke, pomerili ogradu, a učesnici privatnog okupljanja vikali na njih: „Ustaše, ustaše“, policije opet nigde nije bilo. Zaista neverovatno da taj, represivni organ izvršne vlasti, koji uglavnom niko nigde ne želi da vidi, nije tu onda kad ti jedino

zatreba – da zaštiti Ustav Republike Srbije i predstavnike zakonodavne vlasti. Policija nije bila tu ni kada je jedan od studenata koji žele da uče pretio klanjem narodnoj poslanici Bljani Đorđević. Policija je bila tu, ali je okrenula glavu na drugu stranu kada su studenti koji žele da uče polomili kameru novinarskoj ekipi

TV N1. Istovremeno dok se ovo dozvoljava na privatnom okupljanju, Nacrtom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, građanima Srbije se preti zatvorskom kaznom za bilo kakvo, čak i kratkotrajno blokiranje saobraćaja.

Simbolično, uz tu ogradu, nalazi se i okupljanje oko Dijane Hrke, koja kao ožalošćena majka mladića stradalog na novosadskoj železničkoj stanici, nema prijavicu, nema prostor koji ima privatno okupljanje pored nje i nema zaštitnu ogradu. Njoj svakodnevno prilaze građani da je pozdrave, podrže, odaju počast njenoj borbi. Ona je skrajnuta na trotoar, jer je plato ispred Narodne skupštine zauzet privatnim okupljanjem.

U Novom Sadu, njih šestoro sedi na optuženičkoj klupi, a šestoro građana je u bekstvu od političkog progona zbog pripremanja dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije na osnovu nezakonitog prisluškivanja. Ovde opravdano možemo postaviti pitanje – ko narušava ustavni poredak države? Oni koji su, koristeći slobodu izražavanja u privatnom prostoru čakali o revoluciji ili oni koji drže privatno okupljanje na javnom prostoru glavnog grada i sprečavaju narodnom voljom izabrane poslanike da odu na posao? Oni koji traže odgovornost za 16 poginulih ispod novosadske nadstrešnice ili oni koji svakodnevno krše osnovna ljudska prava građana Srbije sprečavajući ih da koriste javnu površinu i saobraćajnicu u centru glavnog grada?

Sve ovo me vraća na početak teksta i povod za ovih, nikad teže napisanih par redova o ljudskim pravima. „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“, kaže Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. Ipak, u centru glavnog grada Srbije, na privatnom okupljanju građana gde ne važi pravni poredak Srbije, egzistira jedna vrsta jednakija od svih ostalih. Univerzalna deklaracija vas je upozoravala.

Autorka je programska direktorka Jukoma

RAUL ABELJAN GALJEGA, autor dokumentarca Tačka bez povratka (Wake up, Serbia! Pumpaj: The Student Uprising | Point of No Return)

Zašto društva ne uče iz sopstvenih uspeha i poraza

„U demokratskim pokretima postoji pluralizam – i to je njihova snaga, ali i izvor napetosti“, kaže u intervjuu za Danas nagrađivani reditelj i novinar Raul Abeljan Galjega, autor dokumentarca Tačka bez povratka (Wake up, Serbia! Pumpaj: The Student Uprising | Point of No Return). Njegov film rekonstruiše studentski ustanak u Srbiji, događaje koji su ga pokrenuli, ali i fazu u kojoj je pokret, rastući, počeo samostalno da proizvodi pritiske i društvene promene.

„Frustrirani političkim partijama i razočarani demokratskim institucijama, sve veći broj mladih na Zapadu podstiče uspon populističkih i desničarskih pokreta. Ali ne svuda. Mladi u jednoj zemlji neočekivano se suprotstavljaju tom talasu“, navodi se na početku Raulovog filma – kao uvid u globalne trendove i kontrast prema studentskom pokretu u Srbiji, koji jeste imao jasan povod, ali je ubrzo prerastao u samostalnu političku energiju sa vidljivim efektima.

O tome zašto je baš u Srbiji došlo do takvog razvoja, šta je bilo najteže tokom snimanja, kako je doživio atmosferu 15. marta u Beogradu, koje aspekte ljudskih prava su pokrenuli studenti i koliko su ona danas u opasnosti Raul govori u intervjuu za Danas.

■ Vaš film posvećen je žrtvama urušavanja nadstrešnice na novosadskoj železničkoj stanici i studentima koji su ustali u odbranu demokratije na Balkanu. Da li i dalje pratite dešavanja u vezi sa studentskim ustankom i političkom situacijom u Srbiji? Šta se promenilo otkako je film završen?

– Pratim i dalje sve što se događa, ali istovremeno posmatram i reakcije međunarodne zajednice – evropskih institucija, Evropskog parlamenta i međunarodnih medija – da vidim da li se njihov nivo interesovanja menja.

Imam utisak da se u Evropskom parlamentu pojavio nešto veći broj poslanika koji su izrazili podršku protestima, ali to još uvek ne predstavlja značajniji politički pritisak. Međunarodni mediji su obeležili godišnjicu tragedije u Novom Sadu, ali bez dubljeg nastavka priče.

U današnjem svetu, preplavljenom krizama, teško je da vesti iz Srbije dopseju na globalne naslovne strane. Pažnja najčešće raste proporcionalno intenzitetu nasilja. Čak i kada se nasilje dogodi, već sledećeg dana mediji prelaze na neki novi sukob ili novu trage-

diju. Tako funkcioniše današnji informativni ciklus.

■ Jedan od razloga zbog kojih ste odlučili da snimate film jeste činjenica da su protesti ostali gotovo neprimećeni van regiona. Ovo nije prvi put da se bavite borbama za demokratiju. Šta vas privlači ovim temama i zašto su vam važne?

– Zanimaju me momenti kada se ljudi bore za svoja prava – kada ustaju protiv nepravde, korupcije, autokratskih režima, oligarhije, kada brane demokratiju i prirodnu sredinu. Iako je čovečanstvo napredovalo u mnogim oblastima, borba za slobodu neprestano se ponavlja. Često postoji osećaj da oni koji više represiju ponovo i ponovo odnose pobjedu.

Većina velikih građanskih ustanaka kroz istoriju završila se neuspehom, a čak i oni koji u početku uspeju kasnije teško ostvaruju ono za šta su se ljudi borili. Zato me ovaj obrazac toliko intrigira: zašto ljudska društva ne uče dovoljno iz sopstvenih prethodnih uspeha i poraza.

Danas deluje kao da su dostignuća u oblasti demokratije i ljudskih prava ozbiljno ugrožena – kao da se svet kreće unazad.

■ Kako je izgledao vaš prvi kontakt sa studentima i protestima?

– Do studenata sam došao preko novinarskih prijatelja iz Srbije i Bosne koji su pratili dešavanja. Obojica

su me ohrabrila da dođem u Beograd i dokumentujem priču.

■ Naveli ste da je najveći izazov bio steći poverenje studenata. Da li ste ranije nailazili na takvu rezervisanost? Kako ste je prevazišli?

– Na ličnom nivou ljudi su bili srdačniji, ali su rizici i ograničenja bili vrlo jasni. Nije bilo lako ući u pokret. Postojala je i određena naivnost – verovanje da se distanciranjem od medija, organizacija i političkih struktura mogu izboriti potpuno samostalno. Da sam bio na njihovom mestu, ni ja ne bih lako verovao bilo kome spolja.

Slične dinamike video sam širom sveta. Neki pokreti brzo shvata važnost saradnje sa međunarodnim medijima, organizacijama za ljudska prava i drugim pokretima sličnih iskustava. U Srbiji su studenti često isticali da međunarodni mediji ne pokazuju interesovanje, ali je istina i da je bilo veoma teško dobiti pristup jer se informacije nisu objavljivale na engleskom i nisu bile dostupne van Srbije.

Uz vreme, strpljenje i dobar tim uspeali smo da probijemo te barijere. Posebno zahvaljujući producentu sa kojim sam radio i studentima koji su shvatili da je važno da njihova priča bude ispričana i međunarodnoj publici.

Raul Abeljan Galjega

Foto: EPA / Sarah Yensel

MNOGO TOGA OSTAJE VAN OČIJU JAVNOSTI

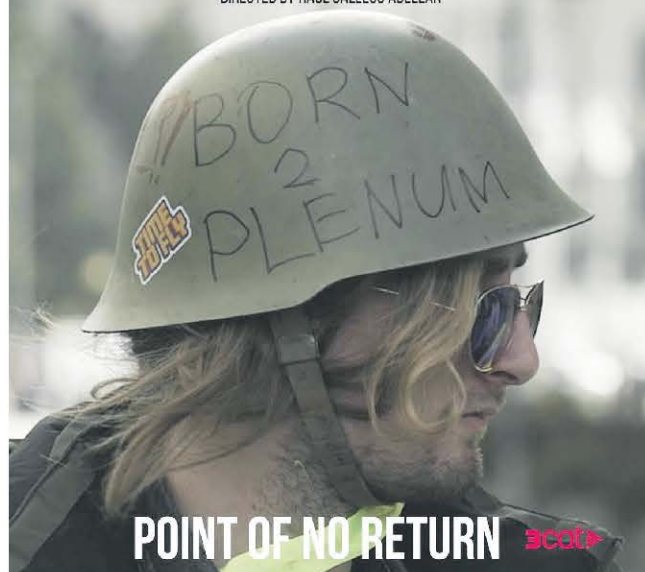
■ Koja pitanja ljudskih prava su, po vašem mišljenju, studentske blokade najjasnije istakle?

– I studenti i građani ukazuju na probleme koje već godinama navode i domaće i međunarodne organizacije za ljudska prava: nedostatak demokratskih mehanizama, korupciju, različite oblike zloupotrebe moći, ograničenu slobodu medija, pritiske tokom izbornih procesa, nepotizam. Veliki deo toga je vidljiv, ali mnogo toga ostaje van očiju javnosti – pretnje, ucenjivanje, zastrašivanje.

FROM THE DIRECTOR OF POINT OF NO RETURN INTERNATIONAL EMMY WINNER SERIES

WAKE UP, SERBIA! PUMPAJ: THE STUDENT UPRISING

DIRECTED BY RAUL GALLEGU ABELLÁN

■ Studenti su probudili emocije koje je vlast gotovo ugušila. Da li je rad na filmu uticao na vas na emocionalnom nivou i kako se održava profesionalna distanca u takvim situacijama?

– Naravno da vidim i osećam emocije, i naravno da imam empatiju. Nisam mašina. Ali te emocije mogu da se usmere u profesionalni rad – da pomognu u tome da tačno prenesem atmosferu i iskustva ljudi sa kojima razgovaram. Objektivnost je relativna, ali zato nikada ne preuveličavam i ne manipulišem činjenicama. To bi potkopalo sve što radim.

Kao dokumentarista, pokušavam da budem prisutan, ali neupadljiv, da pustim da se priča oblikuje sama. Studenti u filmu govore ne samo o svojim ciljevima, već i o dilemama, unutrašnjim poddelama, kontradikcijama. To je deo svakog istinskog demokratskog pokreta i važno mi je da to ostane vidljivo.

■ Jedan aspekt koji posebno privlači pažnju javnosti jeste jedinstvo među studentima uprkos različitim političkim stavovima. Kako to objašnjavate?

– Postoji snažan osećaj zajedništva, ali postoje i podele. To je normalno za prodemokratske pokrete. Iznenadilo me je koliko je građana podržalo studente, ali i koliko je bilo prostora za različita mišljenja.

Autoritarni pokreti funkcionišu jednostavnije: jedan vođa, jedna ideologija, hijerarhija i strah. U demokratskim pokretima postoji pluralizam – i to je njihova snaga, ali i izvor napetosti.

■ Film beleži i događaje 15. marta. Da li ste se tokom snimanja našli u rizici

nim situacijama? Da li ste bili izloženi zvučnom topu? Šta vam se tog dana najviše urezalo u sećanje?

– Nisam se našao u direktno opasnoj situaciji, ali je oprez bio ključan. U karijeri sam bio u mnogo gorim okolnostima, ali nikada ne potcenjujem rizik.

Bio sam ispred parlamenta kada je upotrebljen zvučni top. Osim samog zvuka, najneobičniji utisak bio je da su sve strane delovale spremno za nasilje. A ipak, na kraju se malo toga dogodilo. To me i danas intrigira. Čak smo čuli pojedine grupe kako govore da imaju naređenje da se povuku. I pitam se šta je odlučeno u pozadini što je sprečilo eskalaciju. Puno je doprinelo i to što su studenti pozvali građane da se udalje iz zone oko parlamenta.

■ Novinari se suočavaju sa rastućim pritiscima i cenzurom, čak i kriminalizacijom. Sloboda medija je pod ozbiljnim pritiskom. Koliko je to opasno za ljudska prava?

– Ovo nije problem samo u Srbiji – globalni je trend. Mediji jesu delom izgubili kredibilitet, ponekad opravdano. Ali i dalje veliki broj profesionalnih novinara, bilo da rade u malim, nezavisnim medijima ili u velikim sistemima, pokušava da sačuva standarde profesije.

Manipulacija informacijama nikada nije bila lakša. Algoritmi ljudima prikazuju samo sadržaje koji potvrđuju njihova postojeća uverenja. Malo ko se trudi da pogleda van sopstvenog mehura i razume druge perspektive. Čak i kada su činjenice jasne, ljudi zaslepljeni ideologijom ili strahom često odbijaju da ih vide.

Aleksandra Ćuk

Ovaj dodatak se realizuje u partnerstvu organizacije Pro Peace sa dnevnim listom Danas.

Podržan je sredstvima nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ). Stavovi su isključivo autorska odgovornost.

Voditeljka projekta: Vjera Ruljić / Urednica: Snežana Čongradin / Korektura: Marijana Stevanović / Snežana Stefanović / Obrada fotografija: Stanislav Milojković / Prelom: Zoran Spahić.